

IV. FORMACJA LITURGICZNA

Ks. Kazimierz Matwiejuk

Zbawcza moc Paschy Chrystusa

Wstęp

Liturgia Kościoła Chrystusowego jest Bożym darem. Jest miejscem i sposobem doświadczenia zbawczej obecności zmartwychwstałego Pana. On, mocą Ducha Świętego, uobecnia tajemnicę swej zbawczej śmierci i chwalebego zmartwychwstania. Dzięki temu, wierzący w Ukrzyżowanego, który zmartwychwstał, w epoce Kościoła mogą obficie czerpać z owoców zbawienia, dokonanego przez wcielonego Syna Bożego. Sprawowanie liturgii, która aktualizuje w sposób sakramentalny paschę Chrystusa, zwłaszcza celebrowanie Eucharystii, musi zawsze dokonywać się w dyscyplinie wiary¹.

Misterium paschy Chrystusa, które obejmuje czyny zbawcze Wcielonego Słowa, zostało przygotowane zbawczą ingerencją Boga, znanego pod imieniem Jahwe. On wyprowadził lud izraelski z niewoli faraona. Pascha żydowska stała się figurą paschy Chrystusa.

1. Pascha żydowska

1.1. Z niewoli ku wolności

Pascha żydowska jest związana z ingerencją Boga Abrahama, Izaaka i Jakuba w losy narodu izraelskiego, który pozostawał w niewoli egipskiej. Izraelici „narzekali na swoją ciężką pracę i jęczeli, a narzekanie na ciężką pracę dochodziło do Boga” (Wj 2, 23). Bóg wyprowadził ich z Egiptu i wprowadził do Ziemi Obiecanej². To był wielki exodus, wielkie przejście. To była pascha Izraelitów. Stała się ona możliwa, ponieważ wcześniej dokonała się pascha Pana. Było to przejście niszczące pierworodnych w Egipcie i oszczędzające pierworodnych w domach Izraelitów, które były naznaczone krwią baranka. Bóg postanowił: „Przejdę (pesach) obok i nie będzie pośród was plagi niszczycielskiej, gdy będę karał ziemię egipską” (Wj 12, 1-7, 13).

Religijne i społeczne oblicze wyzwolonego narodu kształtowało przymierze synajskie. Bóg je zainicjował. „Oto Ja zawieram przymierze wobec całego ludu twego i uczynię cuda, jakich nie było na całej ziemi i u żadnych narodów, i ujrzy cały lud, wśród którego przebywasz, że dzieła Pana, które Ja uczynię z tobą, są straszne. Przestrzegaj tego, co Ja dzisiaj tobie rozkazuję, a Ja wypędzę przed tobą Amorytę, Kana-

---

¹ Dlatego przewodniczący eucharystycznego zgromadzenia wiernych „nie może uważać siebie za «właściciela», który dowolnie dysponuje tekstem liturgicznym i całym najświętszym obrzędem jako swoją własnością i nadaje mu kształt osobisty i dowolny. Może to się czasem wydawać bardziej efektywne, może nawet bardziej odpowiadać subiektywnej pobożności, jednakże obiektywnie jest zawsze zdradą tej jedności, która się w tym Sakramencie jedności nade wszystko winna wyrażać”, Jan Paweł II, *Tajemnica i kult Eucharystii* (24.02.1980), Watykan 1980, nr 12.

² S. Wypych, *Niektóre tematy teologiczne Pięcioksięgu*, w: *Wstęp do Starego Testamentu*, red. L. Stachowiak, Poznań 1990, s. 166-167; zob. S. Łach, *Pochodzenie Paschy biblijnej*, w: *Księga Wyjścia*, Poznań 1964, s. 325-330.

nejczyka” (Wj 34, 10). Było to przymierze bilateralne. „Jeśli pilnie słuchać będziecie głosu mego i strzec mojego przymierza, będziecie szczególną moją własnością (...), królestwem kapłanów, ludem świętym” (Wj 19, 5). Błogosławieństwo Boga stanie się udziałem ludu, trwającego w wierności i posłuszeństwie Jego woli.

Pokolenia izraelskie pod wodzą Jozuego z pokolenia Efraima zdobyły i zasiedliły krainę Kanaan, obiecaną przez Boga. Tak kraina stała się ziemią Izraela – Erec Izrael³. Powstałe państwo żydowskie było rządzone przez sędziów, a następnie przez królów. Przeżywało różne koleje losu. Po okresie panowania królów Dawida (+ ok. 970 przed Chr.) i Salomona (+ 931 przed Chr.), zwanym złotym wiekiem państwa żydowskiego i złotym wiekiem judaizmu, zostało podzielone na dwa odrębne królestwa (928-926 przed Chr.)⁴.

W latach 722-720 przed Chr., królestwo izraelskie ze stolicą w Samarii zostało zdobyte przez wojska asyryjskie. Zdobywcy, według ówczesnego obyczaju, uprowadzili do niewoli znaczną ilość Izraelitów. Nie udało się jednak zdobyć królestwa judzkiego ze stolicą w Jerozolimie. W latach 597- 586 przed Chr., wojska imperium babilońskiego, które podporządkowały sobie potężną Asyrię, a także wielki i bogaty Egipt, zdobyły Jerozolimę. Dokonał tego Nabuchodonozor. Wielu mieszkańców Judei zostało uprowadzonych do Babilonii, a świątynię jerozolimską ograbiono i zburzono⁵. Po około pięćdziesięciu latach upadło imperium babilońskie. Zostało podporządkowane imperium Persji i Medii⁶. Edykt króla perskiego, Cyrusa, pozwolił Żydom na powrót do ojczyzny i na odbudowę świątyni jerozolimskiej⁷. Rozpoczęto ją w 520 r. przed Chr. Za to dzieło był odpowiedzialny Zorobabel, namiestnik Judy (Ag 1, 14). Wspierał go kapłan Jozue, także prorocy Aggeusz (Ag 1-2) i Zachariasz (1, 1-16; 4, 7.9).

Państwo żydowskie już nigdy nie odzyskało tej świetności i tej siły, jaką posiadało za czasów Dawida i Salomona. W roku 332 przed Chr., wojska Aleksandra Wielkiego zdobyły Judeę. Kraj dostał się następnie pod wpływ dynastii ptolomejskiej, aby w roku 198 przed Chr. przejść pod panowanie helleńskiej dynastii seleucydów. Państwo żydowskie wprawdzie istniało, lecz wpływy helleńskie stawały się coraz bardziej uciążliwe⁸. Za czasów Antiocha IV Epifanesa (175-164 przed Chr.) doszło do splądrowania skarbcza świątynnego i profanacji świątyni jerozolimskiej. W odpowiedzi na narastające prześladowania religijne i na próby wprowadzenia kultu bóstw helleńskich wybuchały powstania. Jedno z nich, zwycięskie, pod wodzą Hasmonaitów – Machabeuszy, zaowocowało suwerennością państwa. Trwała ona prawie sto lat pod władzą dynastii Machabeuszy. Ale w roku 63 przed Chr. wojska cesarstwa

³ J. Wright, *Historia Izraela*, Warszawa 1994.

⁴ G. Richiotti, *Dzieje Izraela*, Warszawa 1956.

⁵ W. Chrostowski, *Babilońskie deportacje mieszkańców Jerozolimy i Judy (597-582 r. przed Chr.)*, w: *Miłość wytrwała do końca. Księga pamiątkowa dla ks. prof. Stanisława Pisarka w 50. rocznicę święceń kapłańskich i 75 r. urodzin*, W. Chrostowski (red.), Warszawa 2004, s. 96-118.

⁶ J. Warzecha, *Historia dawnego Izraela*, Warszawa 2005, s. 359.

⁷ Z. Małecki, *Król perski Cyrus i jego rola w historii Izraela*, w: *SChr (Societas Christi) 4 (1997) nr 1*, s. 189-197; R. Rumianek, *Interpretacja edyktu Cyrusa*, „Warszawskie Studia Teologiczne” XIX/2006, s. 153-160; W. Chrostowski, *Starożytny Izrael*, Warszawa 1994, s. 234.

⁸ T. Zieliński, *Hellenizm a judaizm*, Toruń 2002.

rzymskiego pod wodzą Pompejusza zdobyły Jerozolimę⁹. Nastąpił długi okres hegemonii rzymskiej. Judeę rządziła zromanizowana i uległa Rzymowi dynastia herodiańska. Żydzi nigdy nie pogodzili się z bałwochwalczym i barbarzyńskim panowaniem Rzymu. Ich opór zakończył się ostatecznie dramatem zburzenia przez Tytusa świątyni jerozolimskiej w 70 roku¹⁰. Naród jednak trwał.

1.2. Świątowanie paschy

Żydzi uroczą świętują wyjście z niewoli egipskiej. Biblijne opisy ustanowienia i świątowania paschy (Wj 12, 1-14; Pwt 16, 1-8), choć są związane z wyjściem z Egiptu, to różnią się między sobą. W czasie Wyjścia pascha była obchodzona, gdziekolwiek znajdzie się rodzina izraelska, wg Powtórzonego Prawa zaś tylko w sanktuarium jerozolimskim, zatem „w miejscu, które obierze Pan Bóg twój na mieszkanie dla swego imienia”. Będzie też obchodzona łącznie ze świętem Przaśników¹¹. Święto paschy było obchodzone 14 Nisan i trwało siedem dni. Było połączone z ofiarowaniem baranka w świątyni. Jego mięso spożywano w domach. Czyniono tak, jak w Egipcie: „Biodra wasze będą przepasane, sandały na waszych nogach i laska w waszym ręku. Spożywać będziecie pospiesznie, gdyż jest to pascha na cześć Pana” (Wj 12,11). Ceremoniał paschalny zawierał wiele symboli, związanych z czasem niewoli egipskiej.

Za czasów Jezusa przybywało na to święto wielu pielgrzymów z całej Palestyny i najdalszych diaspor. Pielgrzymi przebywali w obrębie murów Jerozolimy. O oznaczonej porze gromadzili się, by spożyć wieczerzę paschalną. Liczba jej uczestników miała być taka, przynajmniej dziesięć osób, aby spożyć baranka. Po zburzeniu świątyni jerozolimskiej w 70. roku zaprzestano składania ofiary z paschalnego baranka. Rytuał paschalny tę zmianę uwzględnił.

Świątowanie pesach, jednego z najważniejszych świąt religijnych w judaizmie, ma określony porządek, *seder*. Obowiązuje bezwzględny zakaz posiadania chleba na zakwasie i innych zakwaszonych produktów, *chamec*. Biblia domaga się: „Przez siedem dni spożywać będziecie chleb niekwaszony. Już w pierwszym dniu usuniecie wszelki kwas z domów waszych, bo kto by jadł kwaszone potrawy od dnia pierwszego do siódmego, wyłączony będzie z Izraela” (Wj 12, 15). Oczyszczenie domu z chamecu jest ważnym rytuałem. Ma symboliczne znaczenie. Oznacza odrzucenie kraju zniewolenia, gdzie go spożywano¹². Podczas świąt używa się też specjalnego, koszerneho, zestawu naczyń kuchennych oraz zastawy stołowej.

Stół na święta paschalne jest przykryty obrusem. Są na nim kwiaty¹³. Ustawia się

⁹ Zob. J. Flawiusz, *Dzieje wojny żydowskiej przeciwko Rzymianom*, A. Niemojewski (tł.), Sandomierz 2008; P. Connolly, *Hebrajczycy w latach 40 p.n.e. – 70 n.e.*, Wrocław 1991.

¹⁰ P. Prigent, *Upadek Jerozolimy*, Warszawa 1999.

¹¹ R. Cantalamessa, *Pascha naszego zbawienia*, Kraków, 1998, s. 14-15. Hebrajczycy obchodzili paschę jeszcze w ziemi Kanaan. Pierwotnie pesach było obrzędem pasterskich nomadów kananejskich, w czasie którego ofiarowano bóstwu opiekunczemu pierwociny stada. Pasterze naznaczali namioty krwią zabitego baranka, aby ona ich chroniła przed niszczącymi demonami. Istotnym dla świątowania pesach był ryt krwi. Hebrajczycy włączyli ten stary zwyczaj nomadów z Kanaanu w kult jedyneho Boga. Obrzęd ten zyskał nowe znaczenie, gdy został związany z ich wyjściem z Egiptu.

¹² P. Jędrzejewski, B. Krawcowicz, *Pesach*, J. Kowalski (konsultacja), Wyd. Stowarzyszenie Sześćset Czternastego Przykazania, <http://the614thes.com/index.php?id=25,20,0,0,1,0> (10.09.2010).

¹³ S. Ph. de Vries, *Jüdischen Riten und Symbole*, wyd. 7, Wiesbaden 1994, s. 132-135.

zwykle dwie świece, także kielichy na wino dla wszystkich obecnych i kielich pro-roka Eliasza – *Elijahu*. Na stole są przynajmniej trzy mace i serweta do ich nakrycia, także torba na *afikoman*. Przygotowuje się również słoń wodę oraz dzbanek z wodą, także miskę i ręcznik do rytualnego mycia rąk.

Halacha, prawo religijne, podaje zasady przygotowania talerza sederowego¹⁴. Na nim umieszcza się upieczone mięso z kością, *zeroa*¹⁵. Zeroa nie jest zjadana. Ona przypomina, że bez świątyni nie jest możliwe składanie ofiar ze zwierząt. Jest symbolem ofiary pesachowej, *korban pesach*. Zeroa może stanowić noga kurczaka lub podudzie jagnięce. Zeroa oznacza dosłownie „ramię”. Nawiązuje więc również do „wyciągniętego ramienia” Boga, który ocalił Izraelitów, szczególnie podczas ich przejścia przez Morze Czerwone.

Obok zeroa umieszcza się *charoset*. Jest to mieszanka pokrojonych jabłek, gruszek i orzechów włoskich. Symbolizuje ona zaprawę murarską, używaną przez Żydów, pracujących niewolniczo przy wyrobie cegieł w Egipcie. Natomiast na środku talerza układa się *maror*, czyli gorzkie, surowe zioła, np. gorzką sałatę lub chrzan. Są one symbolem goryczy cierpień narodu żydowskiego w Egipcie.

Karpas to warzywa świąteczne. Najczęściej jest to pietruszka, rzodkiewka lub seler, albo ugotowany ziemniak, rzadziej surowa cebula. Jest to symbol żywotności „domu Izraela”. Obok umieszcza się jajko ugotowane na twardo i dodatkowo opieczony w skorupie w piekarniku. Jest to tzw. *bejca*, która symbolizuje dodatkową ofiarę świąteczną, składaną w świątyni obok baranka świątecznego, *korban chagiga*. Bejca ma wyłącznie znaczenie symboliczne. Nie jest zjadana.

Na stole sederowym umieszcza się również naczynie ze słoń wodą, rzadziej z octem. To jest symbol łez wylewanych przez Żydów w niewoli egipskiej. Na serwetce lub na talerzu układa się, jedna na drugą, trzy okrągłe mace. Przykrywa się je małym obrusem, lub serwetą. One symbolizują strukturę społeczności żydowskiej, mianowicie: kapłanów, lewitów i lud. W czasie sederu mace są zakrywane, gdy podnosi się do góry kielichy z winem i odkrywane, gdy odczytuje się tekst hagady. Spożywa się je w określonych momentach wieczerzy.

Jednym z bardzo ważnych przykazań dotyczących sederu jest wypicie czterech kielichów wina, *arba kosot*. W wyjątkowych sytuacjach, np. ze względów zdrowotnych, można wino zastąpić sokiem z winogron¹⁶. Cztery puchary wina odpowiadały radosnym wydarzeniom, których dokonał Bóg: uwolnienie od jarzma, wybawienie z niewoli, wyswobodzenie mocnym ramieniem oraz uczynienie z uwolnionych ludu Bożego. „Powiedz synom izraelskim: Ja jestem Pan! Uwolnię was od jarzma egipskiego i wybawię was z niewoli i wyswobodzę was wyciągniętym ramieniem i przez surowe kary. I wezmę sobie was za mój lud, i będę wam Bogiem i przekonacie się, że Ja, Pan, Bóg wasz, uwolniłem was spod jarzma egipskiego” (Wj 6, 6-7).

Spożywaniu symbolicznych potraw towarzyszy hagada¹⁷. To rozbudowane opo-

¹⁴ Zob. R. Posthuma, *Ihr sollt mein Volk sein*, Wuppertal 2000, s. 50.

¹⁵ *Hagada na Pesach*, S. Spitzera (tł.), wyd. II, Zespół Stowarzyszenia 614. Przykazania, Los Angeles - Toledo 2007, s. 11.

¹⁶ Tamże, s. 12.

¹⁷ Wersja hagady, wygłaszanej podczas Pesach, powstała na przełomie II i III wieku. Zawiera szczegółowe opowiadanie o tym, jak Bóg uwolnił Hebrajczyków z niewoli egipskiej i dał im obiecaną krainę,

wiadanie jest zazwyczaj prowokowane pytaniami najmłodszego uczestnika o sens tej wieczerzy. Na te pytania trzeba koniecznie odpowiedzieć¹⁸. Przewodniczący sederu rozpoczyna hagadę słowami: „Byliśmy niewolnikami faraona w Egipcie – *Awadim hajinu lefaro bemicrajim*, lecz wywiódł nas stamtąd Haszem silną ręką i wyciągniętym ramieniem. A przecież gdyby Najświętszy, niech będzie błogosławiony, nie wyprowadził naszych praojców z Egiptu, to wciąż i my, i nasze dzieci, i nasze wnuki, bylibyśmy niewolnikami faraonów w Egipcie. (...). I wywiódł nas Bóg z Egiptu silną ręką i wyciągniętym ramieniem porażając strachem, znakami i cudami”¹⁹.

Po spożyciu symbolicznych potraw rozpoczyna się wieczerza – *szulchan orech*²⁰. Jest to świąteczny posiłek. Na jego zakończenie spożywa się afikoman. Smak tej odłożonej wcześniej części macy, a podzielonej pomiędzy wszystkich uczestników sederu, ma ciągle przypominać smak wolności po wyjściu z niewoli, ale też Boże obietnice uwolnienia od różnych zniewoleń, także tych, które jeszcze nie są znane człowiekowi²¹.

Ostatnim akordem wieczerzy jest tzw. akceptacja, *nirca*, ponieważ został spełniony porządek pesachu według przepisów i zwyczajów. „Tak jak zasłużyliśmy, aby go wypełnić, obyśmy zasłużyli sprawować go w przyszłości. Najczystszy, mieszkający na wysokości, podnieś zgromadzenie, którego nie da się policzyć, z nicości. Poprowadź wkrótce pędy z pnia, który zasadził zbawionych, z radosnym śpiewem, na Syjon. *Leszana haba bJiruszalaim* – W przyszłym roku w Jerozolimie”²². Rozbudowana hagada i rozmowy o wyjściu z Egiptu oddalają sen. Uczestnicy wieczerzy paschalnej postrzegają siebie, jakby to oni wyszli z kraju faraona, a nikt z wychodzących nie spał tamtej nocy²³. Kielich Eliasza był symbolem przyjścia Mesjasza.

2. Mesjasz, Mąż boleści

Osobę i misję tego Mesjasza dość dokładnie przybliżył prorok Izajasz (+ok. 701 przed Chr.). On w czwartej pieśni Sługi Pańskiego przekazał dość dokładną charakterystykę Mesjasza. Na początku pieśni stwierdza, że ten Sługa odniesie sukcesy: „powiedzie się mu”, „wybije się”, „wywyższy”, „wyrośnie bardzo” (Iz 52, 13). Ale zaraz zmienia ton i klimat swojej narracji. Pojawia się zdumienie, więcej przerażenie nad dramatycznym losem Sługi Pana (Iz 53, 2-12). „Nie miał On wdzięku ani też blasku, aby na Niego popatrzeć, ani wyglądu, by się nam podobał. Wzgardzony i odepchnięty przez ludzi, Mąż boleści, oswojony z cierpieniem, jak ktoś, przed kim się twarze zakrywa, wzgardzony tak, iż mieliśmy Go za nic” (w. 2-3). Izajasz jednak nie

R. Bonfil, *Haggada de Pasah*, Milano 1962, s. 37-45; *Hagada na Pesach...*, s. 22-24.

¹⁸ Zob., S. Ph. de Vries, *Jüdischen Riten...*, s. 137-138; L. Trepp, *Der jüdische Gottesdienst, Gestalt und Entwicklung*, Stuttgart 1992.

¹⁹ *Hagada na Pesach...*, s. 22; zob. R. Posthuma, *Ihr sollt...*, s. 53.

²⁰ P. Jędrzejewski, B. Krawcowicz, *Pesach*.

²¹ *Hagada na Pesach...*, s. 30.

²² W tym życzeniu nie chodzi wyłącznie o Jerozolimę w znaczeniu geograficznym, ale przede wszystkim w sensie duchowym. Egipt po hebrajsku brzmi Micraim. Oznacza zaś ograniczenie, utrudnienie, przeszkodę. Symbolizuje także zniewoloną duszę ludzką. Jerozolima, to miasto pokoju pomiędzy ludźmi, ale także pokoju duchowego. Nikt nie dotarł jeszcze w pełni do prawdziwej, czyli duchowej Jerozolimy. Wszyscy są w drodze z Micraim do miasta pokoju, Tamże, s. 40.

²³ Tamże, s. 46.

zatrzymuje się na opisanu dramatycznego wyglądu Sługi Pana. Prorok odkrywa motywy, które doprowadziły Męża boleści do takiego stanu. Sługa Pański jest niewinny (Iz 53, 9). „On się obarczył naszym cierpieniem, On dźwigał nasze boleści. On był przebity za nasze grzechy, zdruzgotany za nasze winy” (w. 4-5). Powstaje pytanie dlaczego? Odpowiedź proroka jest pocieszająca dla adresatów jego proroctwa: „Wszyscyśmy pobłądzili jak owce, każdy z nas się obrócił ku własnej drodze, a Pan zwałił na Niego winy nas wszystkich. Dręczono Go, lecz sam się dał gnębić, nawet nie otworzył ust swoich. Jak baranek na rzeź prowadzony, jak owca niema wobec strzygących ją, tak On nie otworzył ust swoich” (w. 6-7). Skoro Sługa Pański jest niewinny, to jaki jest sens Jego cierpienia?. „Spadła Nań chłosta zbawienna dla nas, a w Jego ranach jest nasze zdrowie. Zgładzono Go z krainy żyjących; za grzechy mego ludu został zбитy na śmierć” (w. 5. 8). Prorok mówi, że „grób Mu wyznaczono między bezbożnymi” (w. 9). Czy zatem pozostaje beznadziejność Jego śmierci? Nie, prorok wyjaśnia zamiar Boga, że „spodobało się Panu zmiążdżyć Go cierpieniem. Jeśli On wyda swe życie na ofiarę za grzechy, ujrzy potomstwo, dni swe przedłuży, a wola Pańska spełni się przez Niego” (w. 10). Uśmiercony „po udrękach swej duszy, ujrzy światło i nim się nasyci” (w. 11). Ostatecznie „zaczny mój Sługa usprawiedliwi wielu”. Dlatego w nagrodę zostaną Mu przydzielone tłumy. On odtąd nie przestanie orędownać za przestępcami, grzesznikami (w. 12).

3. „Gorąco pragnąłem spożyć tę paschę, zanim będę cierpiał” (Łk 22, 15).

Sługa Pański, to Chrystus ukrzyżowany i zmartwychwstały. On jest jedynym Zbawicielem świata. Dokonał tego dzieła mocą swej paschy. On, wcielony Syn Boży, przeszedł przez śmierć krzyżową ku życiu przez zmartwychwstanie. Dokonał powszechnego zbawienia ludzkości. Jego śmierć i zmartwychwstanie, to fakt jednorazowy w historii świata. Ale jego skuteczność zbawcza jest ponadczasowa. W liturgii Kościoła, z woli Chrystusa i mocą Ducha Świętego, misterium paschy Wcielonego Słowa ciągle trwa i jest uobecnianie sakramentalnie.

Wcielony Syn Boży zanim umarł na krzyżu i zmartwychwstał dla zbawienia świata, w przeddzień swej śmierci na krzyżu ustanowił sakramentalny obrzęd tej ofiary. Uczynił to podczas tradycyjnej żydowskiej wieczerzy paschalnej, która dla Niego była Ostatnią Wieczerzą, jaką spożył z swymi uczniami w Wieczerniku. Jezus uszanował religijną tradycję swego narodu. Ale przeżywając paschę żydowską ustanowił On obrzęd swojej paschy, Eucharystię. W niej, za pomocą znaków, zawarł swoją Osobę i czyny zbawcze, które w wymiarze historycznym miały się dokonać nazajutrz i dopełnić rezurekcją w poranek niedzielny, trzeciego dnia po śmierci. Zawarł więc w znakach tajemnicę swej śmierci krzyżowej i chwalebne zmartwychwstanie. W Wieczerniku dokonała się antycypacja, czyli czasowe uprzedzenie, i uobecnienie w sposób sakramentalny historycznych czynów Wcielonego Słowa.

O tym wydarzeniu świadczą synoptycy i św. Paweł apostoł²⁴. Dla synoptyków by-

²⁴ Synoptycy świadczą, że było to w noc przed ukrzyżowaniem, a Jan ewangelista (18,28), że Jezus został ukrzyżowany w dniu, który kończył się wieczerzą paschalną. Jan ewangelista nie przekazuje słów ustanowienia Eucharystii. On je wyraża opisem umycia nóg uczniom i nowym przykazaniem miłości. Dla Jana świętować Eucharystię, to służyć z miłością innym. Spalać się dla innych w posłudze miłości,

ło oczywiste, że Ostatnia Wieczerza była paschą żydowską, oraz że została wypełniona, gdy Jezus stał się barankiem paschalnym, by uwolnić wszystkich ludzi od nędzy grzechów²⁵. Ich relacje jednak nie są reportażem z Wieczernika. Są natomiast zapisem tradycji liturgicznej, związanej z celebracją Eucharystii. Te relacje różnią się między sobą, ponieważ powstawały w różnych środowiskach i były adresowane do różnych odbiorców chrześcijańskich. Opisy nie przekazują niewolniczo słów i gestów Jezusa z Ostatniej Wieczerzy, lecz to, co należało do ich istoty. Słowa zawarte w opisach interpretują gesty Jezusa oraz sam fakt ustanowienia Eucharystii. W tych opisach widoczna jest oszczędność słów, lapidarność sformułowań i skoncentrowanie się na tym, co najistotniejsze²⁶.

Evangelista Mateusz (26, 26- 28) pragnął przekazać, że w osobie, życiu oraz w czynach i nauce Jezusa urzeczywistniły się wszystkie proroctwa mesjańskie Starego Testamentu. Jezus jest Mesjaszem, a założony przez Niego Kościół jest mesjańskim królestwem²⁷. Apostoł, pisząc do Żydów i judeochrześcijan o ustanowieniu Eucharystii, podkreślił, że jest ona skutecznym znakiem zbawczego przymierza, które obejmuje wszystkich ludzi bez wyjątku. To przymierze ma także charakter ekspiacyjny. Krew wcielonego Syna Bożego będzie wylana „na odpuszczenie grzechów”. „A gdy oni jedli, Jezus wziął chleb i odmówiwszy błogosławieństwo, połamał i dał uczniom, mówiąc: «Bierzcie i jedzcie, to jest Ciało Moje». Następnie wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie, dał im, mówiąc: «Pijcie z niego wszyscy, bo to jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana na odpuszczenie grzechów»”.

Marek ewangelista był współpracownikiem apostoła Pawła oraz Piotra apostoła w dziele ewangelizacji. Ewangelię spisał w Italii. Jej adresatami byli chrześcijanie żydowskiego i pogańskiego pochodzenia²⁸. Dla Marka było ważne, aby oni zrozumieli, że Jezus ofiaruje siebie jako łamane ciało i wylany kielich, a to oznacza, że Jego misja zbawcza dopełnia się pod znakiem krzyża²⁹. Marek, opisując wydarzenie z Wieczernika, stwierdza: „A gdy jedli, wziął chleb, odmówił błogosławieństwo, połamał i dał im mówiąc: «Bierzcie, to jest Ciało moje». Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie dał im, i pili z niego wszyscy. I rzekł do nich: «To jest Moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana»” (14, 22- 24).

Evangelista Łukasz spisał Ewangelię Jezusa z myślą o chrześcijanach pochodzenia pogańskiego. Opisując Jego Ostatnią Wieczerzę z uczniami, napisał, że On „wziął chleb, odmówiwszy dziękczynienie połamał go i podał mówiąc: «To jest Ciało moje, które za was będzie wydane: to czyńcie na moją pamiątkę!» Tak samo i kielich

---

to treść Eucharystii. W niej Jezus wydał samego siebie w ofierze za zbawienie wszystkich ludzi, E. Asi, *Das menschliche Antlitz Gottes in Nazaret*, Kempen 1999, s. 95.

²⁵ S. O. Abogunrin, *Ewangelia wg św. Łukasza*, w: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*, wyd. II, W. R. Farmer (red. naukowy), W. Chrostowski (red. wyd. polskiego), Warszawa 2001, s. 1294.

²⁶ Zob. S. Bielecki, *Ustanowienie Eucharystii*, w: *Eucharystia, Misterium, Ofiara, Kult*, Lublin 1997, s. 42.

²⁷ A. Leske, *Ewangelia wg św. Mateusza, Wstęp*, w: *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego...*, s. 1133-1138.

²⁸ V. Howard, D.B. Peabody, *Ewangelia wg św. Marka*, w: *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego...*, s. 1210.

²⁹ Tamże, s. 1234.

po wieczerzy, mówiąc: «Ten kielich to nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana» (22,19- 20).

Paweł apostoł zaś, pisząc ok. 56 r. pierwszy list do Koryntian (11, 23- 25) wyzna, że „Pan Jezus tej nocy, kiedy został wydany, wziął chleb i dzięki uczyniwszy połamał i rzekł: «To jest Ciało moje za was wydane. Czyńcie to na moją pamiątkę». Podobnie, skończywszy wieczerzę, wziął kielich, mówiąc: «Ten kielich jest Nowym Przymierzem we Krwi mojej. Czyńcie to, ile razy pić będziecie, na moją pamiątkę». Ilekroć bowiem spożywacie ten chleb, albo pijecie kielich, śmierć Pańską głosicie, aż przyjdzie”.

Jezus Chrystus ustanowił Eucharystię, przemieniając chleb i wino w swoje Ciało i Krew, które stały się w Wielki Piątek krwawą ofiarą na krzyżu, na Golgocie. Tajemnica paschalna Chrystusa jest sakramentalnie uobecniana, zwłaszcza w celebracji mszalnej. Dokonuje się to na wyraźne Jego polecenie: „To czyńcie na moją pamiątkę” (Łk 22, 20)³⁰.

Zakończenie

Kościół sprawuje niepowtarzalne misterium paschy Chrystusa w licznych celebacjach liturgicznych, więc w sakramentach, sakramentaliach, Liturgii godzin oraz celebacjach roku liturgicznego. W nich uobecnia się, na różne sposoby, tajemnica śmierci krzyżowej i chwalebnej rezurekcji wcielonego Syna Bożego. To misterium jest wyjaśniane przez teksty i obrzędy liturgiczne. W I prefacji wielkanocnej, będącej swoistą formą katechezy mistagogicznej, wybrzmiewa zasadnicza prawda o tej tajemnicy: „On (Chrystus) przez swoją śmierć zniweczył śmierć naszą, a zmartwychwstając przywrócił nam życie”³¹. Każdorazowe uczestnictwo wierzących w celebracji eucharystycznej jest coraz pełniejszym ich wchodzeniem w misterium paschalne Chrystusa. Jego mocą dokonano się powszechne odkupienie świata. Ta zbawcza moc, dzięki Duchowi Uświęcicielowi, począwszy od sakramentu chrztu, czyni człowieka grzesznego nowym stworzeniem.

³⁰ Owoce przeżywanie celebracji eucharystycznej domaga się świadomego, czynnego i pełnego udziału wszystkich jej uczestników. Przewodniczący celebracji zaś winien respektować prawo liturgiczne, ponieważ „w warunkach normalnych nieliczenie się z przepisami liturgicznymi musi być odbierane jako brak poszanowania dla Eucharystii – podyktowany może indywidualizmem, a może bezkrytycznym stosunkiem do lansowanych opinii, a może jakimś brakiem ducha wiary”, Jan Paweł II, *Tajemnica i kult Eucharystii...*, nr 12.

³¹ *Mszal rzymski dostosowany do zwyczajów diecezji polskich*, wyd. II, Pallottinum, Poznań 1986, s. 37*.